

IZPITI ZA SPREJEM UČENCEV V SREDNJO ŠOLO

Prehod iz osemletne osnovne šole v srednjo je za učence zelo težek. Razlika, ki jo močno občuti, ni samo v tem, da je osnovna šola obvezna, srednja pa izbirna. V srednji šoli se spremeni celoten sistem dela v razredu. Učno-vzgojni proces se odvija po metodah, ki zahtevajo od učencev več razumskega napora. Pri učenju je potrebna večja samostojnost, učni predmeti so zahtevnejši, učna snov je bolj abstraktna. Marsikateri učenec tudi ne čuti nagnjenja ali zanimanja za vrsto šole, v katero se je vpisal, saj so ga pred tem premalo poklicno usmerjali in mu svetovali ali pa je žrtev posebnih želja staršev, ki se ne skladajo z njegovimi. Nema lokrat o vpisu v srednjo šolo odloča tudi premoženjsko stanje staršev ali pa, zlasti v manjših krajih, skromna izbira srednjih šol. Zaradi vsega tega in še drugega veliko učencev v prvem razredu srednje šole onemore ali pa se le z velikim prizadevanjem prebije dalje.

Da bi se zmanjšalo število neuspešnih učencev v prvem razredu, so srednje šole vpeljale sprejemne izpite. Z izpiti so hotele zapreti vrata učencem, katerih znanje osnovnih predmetov ni dovolj zanesljivo, da bi v srednji šoli lahko uspešno napredovali. Zakonodaja dovoljuje srednjim šolam uvedbo sprejemnih izpitov, saj pravi, da srednja šola lahko pri vpisu poleg uspešno dokončane osnovne šole postavlja še druge pogoje. Slovenščina se je uveljavila kot sestavni del sprejemnih izpitov na vseh srednjih šolah, ki so se odločile zanje.

Sprejemni izpiti so tako postali nekakšno sito, skozi katero so se lahko izmuznili le učenci z boljšim znanjem. Slabši so morali ostati pred zaprtimi vrati. Prav v tem pa so sprejemni izpiti zgrešili svoj osnovni namen. Mislim namreč, da sprejemni izpiti ne bi smeli biti odločilno in edino merilo za presojanje, ali je učenec sposoben nadaljevati šolanje na srednji šoli. Naglica, s kakršno se sprejemni izpiti večinoma opravljajo, gotovo onemogoča zanesljivo presojo znanja učencev. Izpiti se opravljajo zadnje dni v juniju, ko nerazpoloženje učiteljev in njihova duševna utrujenost otežujeta objektivno ocenjevanje odgovorov in zbudjata nestrpnost. Pomisliti moramo tudi na povsem spremenjeno okolje, v katerem se znajde učenec, saj stoji pred tujimi učitelji, v tuji učilnici, morda celo v tujem kraju. Pa ne samo to! Še mnogo pomembnejši razlog je, zaradi katerega oporekam sprejemnim izpitom pravico do zapiranja šolskih vrat neuspešnim učencem. Naša osnovna šola, ki jo zakon sicer imenuje in uveljavlja kot enofno, je žal še vedno daleč od tega. Razlike v opremljenosti osnovnih šol in razlike v strokovnosti učiteljev, ki na njih poučujejo, so namreč tolikšne, da lahko govorimo o neenotnosti osnovne šole in seveda tudi o neenakovrednem znanju, ki ga učenci dobivajo v različnih osnovnih šolah. Spomnimo se samo zgovornih števil o neustrezni strokovni usposobljenosti učiteljev slovenskega jezika predvsem v odročnejših predelih in šolah v Sloveniji! Po vsem tem je lahko razumeti, da učenec, ki pride iz slabše urejene šole, pri sprejemnem izpitu ne more pokazati takega znanja kot njegov vrstnik iz dobro organizirane in preskrbljene osnovne šole. Po načelu izbiranja, ki velja pri sprejemnih izpiti,

mora odpasti, čeprav je njegova duhovna sposobnost morda dovolj velika, da bi na srednji šoli uspešno delal in bi vrzeli, ki so v njegovem znanju, zlahka zamašil. Taki primeri so mnogo pogostejši, kot si površno mislimo.

Kakšen namen imajo torej sprejemni izpiti? Mislim, da je največja vrednost in pravi smisel sprejemnih izpitov v tem, da učitelju omogočijo prvi pregled znanja učencev, ki jih bo poučeval prihodnje šolsko leto. Pri sprejemnem izpitu iz slovenskega jezika si bo učitelj ustvaril prvi, zaenkrat še splošen vtis o sposobnostih učencev v izražanju, spoznal bo že morda nekatere posameznike med bodočimi učenci, ugotovil bo osnovne pomanjkljivosti v njihovem znanju. Načrtno delo v začetnem delu pouka mu bo tako olajšano. Za učitelja na osnovni šoli pa so rezultati sprejemnih izpitov lahko koristno opozorilo na slabosti v njegovem delu. Zdi se mi, da izraz sprejemni izpiti ne ustreza njihovi tako pojmovani vlogi. Bolje bi bilo uporabiti izraz preskus znanja.

Pri sprejemnih izpiti iz slovenskega jezika so bile na nekaterih šolah hude nepravilnosti, ki so porajale neprestane očitke učiteljev na osnovnih šolah kolegom na srednjih šolah. Korenine nepravilnosti so v tem, da so srednje šole izhajale iz svojih želj in potreb, ne pa iz učnega načrta osnovnih šol, katerega nekateri učitelji srednjih šol očitno niso preučili. Tako so učence spraševali stvari, ki jih niso mogli vedeti, saj jih v osnovni šoli niso obravnavali. Pri tem mislim predvsem na slovstvenozgodovinske podatke. Pouk slovstvene zgodovine je sedaj namreč v osnovni šoli skoraj povsem nadomeščen s slovstvenostetsko vzgojo, slovstvena zgodovina v kronološkem pregledu pa je skrčena na drugo polletje osmega razreda. Tudi slovstvene teorije in metrike učenci v osnovni šoli ne spoznavajo sistematično. Spraševati učence o slovstvenozgodovinskih ali slovstvenoteoretičnih podatkih pri sprejemnem izpitu je torej nesmiselno in celo krivično za učence.

Zahtevnost pri sprejemnih izpiti na posameznih srednjih šolah je bila zelo različna, prav tako pa tudi njih oblika in vsebina. Razumljiva je zato želja večine šol in učiteljev, da bi bili sprejemni izpiti enotni za vse področje naše republike. Tako smo v zadnjih dveh letih imeli enotne sprejemne izpite tudi iz slovenskega jezika. Naloge je obakrat pripravil aktiv pedagoških svetovalcev za slovenski jezik pri republiškem zavodu za šolstvo. Reševali so jih na vseh šolah isti dan, da bi bila tako zagotovljena tajnost izpitnih nalog.

Zanimivo bi bilo pregledati, kaj so pokazali sprejemni izpiti v juniju 1968. Ker so vsi učenci v Sloveniji reševali enake naloge in so bile ocenjene po enakem merilu, je mogoče primerjati uspeh med šolami in med področji zavodov za prosvetno-pedagoško službo.

Naloge so obsegale dva dela. Prvi del je bil prosti spis *Ob slovesu z osnovne šole*, drugi del pa so bile testne naloge, ki so spraševale po znanju pravopisa in skladnje; nekoliko manj je bilo poudarjeno oblikoslovje. Vsak del nalog se je ocenjeval posebej. Oceno spisu so dali učitelji sami po svojih običajnih merilih, ocene drugih nalog pa so se določevale s sistemom točkovanja. Večjo težo je imela ocena spisa; prevladovala je v primerih, ko sta se ocena spisa in ocena nalog razlikovali.

Naslednja preglednica prikazuje poleg področja zavoda za prosvetno-pedagoško službo in števila učencev povprečno oceno spisa, povprečno oceno testnih nalog, povprečno skupno oceno in za primerjavo še povprečno oceno iz slovenskega jezika, ki jo je imel učenec v spričevalu osmega razreda osnovne šole.

Zavod PPS	Število učencev	Povprečna ocena			Ocena v 8. razredu
		spisa	testnih nalog	skupna	
Celje	750	2,5	1,9	2,2	3,2
Dravograd	142	3,0	2,5	2,8	3,4
Koper	612	2,7	2,8	2,8	3,3
Kranj	554	2,6	2,8	2,6	3,2
Ljubljana	3848	2,9	2,4	2,7	3,3
Maribor	1330	2,7	2,6	2,7	3,3
Murska Sobota	236	2,7	2,2	2,5	3,8
Nova Gorica	262	2,5	2,7	2,6	3,2
Novo mesto	452	2,4	1,7	2,1	3,0
Skupaj	8186	2,8	2,4	2,6	3,3

Vrednotenje in primerjanje rezultatov pri sprejemnem izpitu nekoliko otežuje ocena spisa, ki je seveda nujno subjektivna, saj jo je določil učitelj sam. Iz prakse vemo, da so ravno v ocenjevanju pismenih izdelkov učencev merila učiteljev slovenskega jezika najbolj različna. Ocene drugih nalog je lažje primerjati in jih vrednotiti, ker so bile na vseh šolah določene z enakimi objektivnimi merili. Kljub temu pa so rezultati vredni pozornosti in zanimivi.

Povprečna skupna ocena je bila 2,6. To gotovo ni zavidanja vreden dosežek. Z njim ne bi mogli biti zadovoljni niti tedaj, če bi kazal stopnjo znanja vseh učencev v osnovni šoli, kaj šele tako, ko so ga dosegli le boljši učenci. Tisti, ki niso želeli nadaljevati šolanja v srednji šoli, in tisti, ki so se vpisali v poklicne šole, pri sprejemnih izpitih namreč niso bili zajeti. Ko bi bili, bi gotovo še močno znižali doseženo povprečno oceno 2,6. Pa še nekaj je treba upoštevati. V osnovni šoli so isti učenci imeli povprečno oceno 3,3 kar je seveda mnogo ugodnejše in še kar zadovoljivo. Padec za 0,7 je vsekakor občuten in kaže na premilo ali vsaj neenotno ocenjevanje.

Povprečna ocena 2,6 ne kaže velikih nesorazmerij v uspehu. Kot pri vsakem povprečju se tudi v tej oceni izgube vsi nadpovprečni in podpovprečni dosežki. Podrobnejši pregled uspehov, pri katerem bi se pokazale posamezne šole, bi poudaril ogromno nihanje. Uspeh namreč niha od 1,5 do 3,9. Pri tem se spet v ostri luči kažejo razlike med šolami v večjih središčih, zlasti v Mariboru in Ljubljani, ki so na vrhu lestvice, in med šolami na deželi, zlasti v severovzhodni in jugovzhodni Sloveniji, ki zavzemajo mesta na dnu.

Ocena spisa 2,8 prav gotovo ni primerna za učence, ki se vpisujejo v srednjo šolo. Nazorno dokazuje, da se vsa povprečna skrb učiteljev slovenskega jezika v osnovni šoli in njihov, kot sem prepričan, mnogo bolj sistematičen in načrten jezikovni pouk še ne pozna dosti v usposobljenosti učencev v pismenem izražanju. Izražanje učencev je še vedno okorno, togo, nesproščeno, suhoparno in, kar je še huje, tudi njihovo znanje pravopisa ni zadostno. Tako je bilo največ nalog ocenjenih z zadostno oceno, odličnih pa je bilo silno silno malo. Mar torej res bijemo boj brez upa zmage? Mar ne bomo nikoli ozdravili stare hude rane? Mar bomo še vedno govorili o nepismenosti naših učencev?

Ne da bi nameraval globlje analizirati rezultate testnih nalog, pri katerih so učenci dosegli zelo nizko povprečno oceno 2,4, bi rad opozoril na tiste jezikovne zakonitosti, pri katerih so učenci največ grešili. Naloge so bile lahke,

po mnenju učiteljev slovenskega jezika celo prelahke, pa tudi način reševanja je bil zelo preprost in učencev ni mogel begati. Napake so torej v resnici posledica neznanja.

Za reševanje pravopisnih nalog je bilo potrebno znanje rabe ločil v premem govoru, rabe velike začetnice in ugotavljanje pravopisnih napak, ki se najpogosteje pojavljajo v pisnih izdelkih učencev. Spraševali smo torej po najosnovnejših določilih pravilnega pisanja, brez katerih ni mogoče govoriti o pravi jezikovni kulturi in o pismenosti. S temi osnovami se učenci srečujejo, odkar prično zapisovati prve stavke, in jih zato osvežujejo in obnavljajo do konca šolanja. Pri pripravljanju na sprejemni izpit jih navadno še enkrat temeljito ponove. Pa vendar podležejo že prvi, ne pretirano zahtevni preizkušnji. Kako naj si to razlagam drugače kot s tem, da je znanje učencev preveč formalno in da se jim ni posrečilo premostiti tistega mostu, ki loči sicer zavestno osvojeno znanje od njegove funkcionalnosti? Učenci tako lahko mnogo vedo, a njihovo znanje nima uporabne vrednosti, ni živo in je zato mrtev kapital, ki se nujno hitro izgublja. Ugotavljam torej, da mnogi učitelji slovenskega jezika še vedno niso odkrili tako pomembne in odločilne razlike med formalnim slovničnim in živim jezikovnim poukom.

Naloge iz skladnje so obsegale določanje povedkov v prostih stavkih, postavljanje vejice v zloženih stavkih, določanje vrst priredij in tvorbo določenih vrst odvisnih stavkov. Rezultati teh nalog sicer dokazujejo, da učenci v osnovi poznajo poglavja iz skladnje, niso pa v njih trdni in jih že majhne posebnosti zbegajo. Pravilno so rešili preprostejše primere, grešili pa so pri posebnostih, čeprav tudi pri teh ni šlo za nepomembnosti ali dlakoceptstva. Prepričali smo se lahko, da učenci sicer poznajo vrste priredij, da znajo v stavku poiskati povedek, da ločijo glavni stavek od odvisnega, da pa ne znajo tvoriti določeno vrsto priredja, da ne znajo določiti povedkovega določila in da ne določijo glavnega stavka v primerih, ko ga seka odvisni stavek. Osnovno znanje skladnje sicer imajo, zamaje pa se ob prvi nekoliko težji preizkušnji. Naloga, pri kateri so učenci morali glavni stavek razširiti z različnimi vrstami odvisnikov, pa je jasno pokazala na veliko pomanjkljivost jezikovnega pouka, ki jo pozna vsak, kdor pozna vsebino učnih ur slovenskega jezika v osnovnih šolah. Učitelji se namreč preradi in prehitro zadovolje z mehaničnim znanjem učencev, premalo pa pri jezikovnem pouku razvijajo učenčevo mišljenje. Zadovoljni so že, če učenec zna določiti vrsto priredja ali podredja po značilnem vezniku, ne zahtevajo pa od njega, da bo znal različne vrste zloženih stavkov tudi tvoriti. Tako so učenci največ napak napravili ravno pri tej nalogi.

Naloge iz oblikoslovja so bile pravzaprav omejene na pravilno pisanje trpnih deležnikov in glagolnikov (taborjenje, zvonjenje, prenesen, zaželen ipd.). Rezultati so pokazali, da učenci ne poznajo pravilnega pisanja navedenih besed in da so v glavnem samo ugibali. Mislim, da je znanje pri tem bolj odvisno od zapomnitve kot od razumevanja, zato bi bilo napake mogoče pregnati bolj z utrjevanjem kot z razlago. Za utrjevanje pa, kot vemo, dostikrat v razredu zmanjka časa, čeprav se to ne bi smelo zgoditi. Brez utrjevanja znanje ne more biti trajno.

Naloge pri sprejemnem izpitu so bile seveda po vsebini veliko preozke, da bi rezultate lahko posploševali in po njih sodili o splošnem znanju materinščine. Prav tako bi bilo nepravilno, ko bi po uspehih učencev vrednotili delo šol ali posameznih področij. Zavedam se namreč, da na učne rezultate učiteljev

slovenskega jezika vpliva še mnogo drugih okoliščin, ki jim navadno pravimo objektivne težave. Vendar pa uspeh pri sprejemnih izpitih le osvetljuje stanje materinščine v osnovni šoli in je zato vreden upoštevanja. Tako bomo lahko upoštevali tudi rezultate letošnjih sprejemnih izpitov, če se bomo še odločili za enotno obliko na vseh srednjih šolah.

Pavle Merku
Trst

OB IMENIH SLOVENSКИH KRAJEV V ITALIJI

Odkar je izšel vzorni Krajevni leksikon Slovenije, mi je postal ne samo vsakdanje pomagalo, temveč tudi predmet radovednosti, da poizvem to in ono o krajih, ki so mi pri srcu. Pogrešam pa podobno publikacijo, ki bi obsegala vsa slovenska krajevna imena zunaj meja SR Slovenije, to je vsa krajevna imena s področij, kjer živita slovenski manjšini v Italiji in Avstriji. To pogrešam predvsem iz dveh razlogov: 1. da bojo vsi, ki morajo pogostoma uporabljati ta imena, zanesljivo izvedeli za njih točno pisavo in za njih rabo, za imena prebivalcev in za pridevnike, izpeljane iz njih in 2. da zanesljiva jezikovna avtoriteta končno normira način pisave za te kraje. Nate* se obračam kot na kolego in specialista za slovenska jezikovna vprašanja, da ti nanizam nekaj problemov.

Na nekatere mi boš lahko natačno odgovoril, če se ti zdijo vredna, da jim posvetiš nekoliko časa in napora, druga so lahko v razmišljanje tebi in komur koli se bo še zdelo potrebno ustavljati se ob njih. Morebiti bo primerno objaviti to pismo in tvoje odgovore v Jeziku in slovstvu, ki mu zvesto sledim in ga berem z zanimanjem še iz časov, ko sem se kot bore suplent v naših manjšinskih šolah v Italiji prizadeval vzgajati posluš za lepo slovenščino.

Praktična uporaba imen krajev v Italiji, kjer živi slovenska manjšina, je kar se da aleatorična. Prepuščena je dobri volji, ljubezni in posluhu posameznikov, a v isti meri je tudi prepuščena njih samovolji, sli po etimologiziranju in nevednosti. Da se trenutno omejim le na nekaj obrobnihi primerov:

Opčinska cesta je v slovenskem prevodu Kugyjeve knjige Delo, glasba in gore to, kar domačini imenujemo *ópensko* cesto; to ve tudi SP. V časopisju berem stalno v *Trbiž*, v *Trbižu* za zveze, ki se v Kanalski dolini glase *na Trbiž, na Trbiž*. Posebej stoji primer *Lipalje vesi* blizu . . . kako naj pišem: blizu *Pontebbe*, blizu *Pontatlja* ali slovenski blizu *Tábje*? Ime Lipalja ves (Leopoldskirchen, San Leopoldo) je nastalo po napačni naslonitvi prvotnega imena na svetniško ime *Leopold* (gl. Ramovš, Konsonantizem, 223); toda domačini poznajo še danes samo *Diépalja ves*;** čemu torej pišemo Lipaljo ves? Iz Diepalje vesi imaš potem le kratek sprehod do *Niške Tábje* in do *Láške Tábje*.

Vendar so to le osamljeni problemčki spričo neurejenega stanja, ki vlada pri poimenovanju benečanskih krajev. Ker Slovenci — prav tako v Ljubljani

* Dopis se obrača na glavnega urednika JIS.

** Pri dvoglasnikih je uo pišemo naglas na enem samoglasniku iz tehničnih razlogov, čeprav gre za kolebne dvoglasnike, pri katerih sta, kot znano, obe prvini jakostno enaki.